ΝΕΕΣ ΕΠΟΧΕΣ

ΙΔΕΕΣ • ΔΙΑΛΟΓΟΣ • ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ

Απειλεί η φτώχεια την Ελλάδα;

Τα τελευταία χρόνια το ποσοστό της φτώχειας στην Ελλάδα, δηλαδή το ποσοστό των ανθρώπων που έχουν εισόδημα μικρότερο από το 60% του μέσου εισοδήματος, ακολουθεί ανοδική πορεία. Αυτό δεν σημαίνει απαραίτητα ότι γινόμαστε φτωχότεροι. Διότι, αν τα εισοδήματα όσων βρίσκονται στην παραγωγική διαδικασία αυξάνονται ταχύτερα απ' ό,τι στο παρελθόν, τότε το μέσο εισόδημα ανεβαίνει και αναπόφευκτα ο αριθμός όσων έχουν εισόδημα κάτω από το 60% του μέσου εισοδήματος μεγαλώνει. Στην κατηγορία αυτή ανήκουν κατά κύριο λόγο οι συνταξιούχοι, οι οποίοι, ως επί το πλείστον, εισπράττουν πενιχρές συντάξεις. Και επειδή είμαστε μια γερασμένη χώρα, το φαινόμενο αυτό εντείνεται. Βεβαίως, όσο η συνοχή της ευρύτερης οικογένειας παραμένει ισχυρή τα πραγματικά προβλήματα θα είναι περιορισμένα.

Αν η ελληνική οικονομία συνέχιζε να βαδίζει και να αναπτύσσεται στο περιβάλλον που είχε διαμορφωθεί τα τελευταία 15 χρόνια, οι ανησυχίες για την εξάπλωση της φτώχειας θα ήταν συγκρατημένες. Ωστόσο τον τελευταίο χρόνο και ιδιαίτερα από τις αρχές του 2008 το σκηνικό που είχαμε συνηθίσει έχει αλλάξει άρδην. Η τιμή του πετρελαίου οδεύει προς τα 150 δολάρια το βαρέλι και όλα δείχνουν ότι δεν πρόκειται να επιστρέψει σε διψήφιο αριθμό. Ευκολότερα θεωρείται ότι θα πλησιάσει τα 200 δολάρια παρά τα 100 δολάρια το βαρέλι. Στα ύψη έχουν εκτιναχθεί και οι τιμές των πρώτων υλών και των τροφίμων, καθώς πλέον η κερδοσκοπία έχει τον πρώτο λόγο και στις αγορές αυτές.

Η άνοδος των τιμών έχει επαναφέρει στις οικονομίες του πλανήτη το φάντασμα του πληθωρισμού, που κατατρώει το πραγματικό εισόδημα των μισθωτών, ενώ την ίδια στιγμή η κρίση στις μεγάλες οικονομίες του πλανήτη, όπως στις ΗΠΑ και στην ευρωζώνη, έχει επηρεάσει και θα συνεχίσει να επηρεάζει αρνητικά την ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας. Όλα αυτά δημιουργούν ένα μείγμα που επαναφέρει στην ελληνική καθημερινή πραγματικότητα το ερώτημα αν και κατά πόσον η φτώχεια αποτελεί πλέον εν δυνάμει απειλή για την Ελλάδα.

Γ. ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ

Οι «εσωτερικοί» εχθροί και η μισή αλήθεια

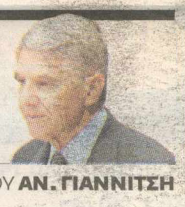

ΤΟΥ **ΑΝ. ΓΙΑΝΝΙΤΣΗ**

Σήμερα η κοινωνία μας είναι αντιμέτωπη με έναν ιδιότυπο συνδυασμό στον οποίο οι οικονομικές μας πολιτικές, η απουσία πολιτικής αντίληψης για τα προβλήματα, η ηθική κατάπτωση του πολιτικού σκηνικού και οι διεθνείς εξελίξεις δημιουργούν σταδιακά εκρηκτικές συνθήκες σε όλα τα κρίσιμα μέτωπα: την οικονομία, το κοινωνικό τοπίο και την πολιτική. Ιδιαίτερα στα πεδία της φτώχειας και της ανισότητας οι επιπτώσεις δεν **θα** είναι ορατές. Είναι ήδη και θα γίνουν πιο έντονες.

Στο επικοινωνιακό παιχνίδι γίνεται μάχη για να δοθεί η αίσθηση ότι η Ελλάδα υφίσταται αναπόφευκτα τις επιπτώσεις των διεθνών εξελίξεων. Αυτή είναι η μισή αλήθεια. Η άλλη μισή είναι ότι αυτό που προκύπτει για εμάς δεν είναι μόνο αποτέλεσμα των διεθνών εξελίξεων. Είναι και αποτέλεσμα των εθνικών μας πολιτικών και επιλογών.

■ Οι λάθος επιλογές

Θα αναφερθώ σε έξι «εσωτερικούς» παράγοντες, που για την Ελλάδα έχουν κρίσιμη σημασία για τα θέματα φτώχειας - ανισότητας, και, στη συνέχεια, σε ορισμένες σκέψεις για δυνατότητες αντιμετώπισής τους.

Ο πρώτος παράγοντας είναι ότι τα τελευταία χρόνια το πρόβλημα φτώχεια - ανισότητα όχι μόνο ήταν έξω από την ατζέντα της πολιτικής. Με την πολιτική που ακολουθείται η έννοια της αναδιανομής εισοδήματος αποτελεί πλέον παρελθόν. Η ανάπτυξη της οικονομίας ήταν ικανοποιητική. Αυτό όμως είναι μια απλοϊκή και παραπλανητική επιφάνεια. Γιατί πίσω από την επιφάνεια έχουμε μείωση της φορολογίας των υψηλότερων εισοδημάτων και των κερδών, ρυθμίσεις που μειώνουν την ασφάλεια του τραπεζικού συστήματος, τη διατήρηση αφορολόγητων σημαντικών εισοδημάτων. Εχουμε επίσης μείωση κρατικών δαπανών ως ποσοστό του ΑΕΠ για τις συλλογικές υπηρεσίες που ενδιαφέρουν ιδιαίτερα τα χαμηλότερα εισοδηματικά στρώματα (εκπαίδευση, υγεία, αντιμετώπιση εγκληματικότητας, κοινωνικές υποδομές). Εχουμε κυρίως μια ασύστολη πολιτική ανοχή παραβίασης των θεσμών, μέσα από μια εκτεταμένη φοροδιαφυγή και εισφοροδιαφυγή, που εντείνουν τις πραγματικές εισοδηματικές ανισότητες.

Δεύτερον, η μακροοικονομική πολιτική αφανώς, αλλά στην ουσία, κινήθηκε με έντονα δημοσιονομικά ελλείμματα, συνδέθηκε με σταθερά υψηλότερο πληθωρισμό από ό,τι στην ευρωζώνη, προσέφυγε στη θεαματική εκτίναξη του δανεισμού των νοικοκυριών, μείωσε θεαματικά τις δημόσιες επενδύσεις και οδήγησε την ανταγωνιστικότητα της χώρας στα χειρότερα επίπεδα των τελευταίων δεκαετιών.

Τρίτον, το λεγόμενο Εθνικό Ταμείο Κοινωνικής Συνοχής εξαγγέλλεται εδώ και καιρό, αλλά με ανύπαρκτη προίκα. Και η κυβέρνηση δηλώνει σήμερα (!) ότι λόγω των διεθνών εξελίξεων δεν μπορεί η κοινωνική πολιτική να θέσει σε κίνδυνο ό,τι με κόπο επιτεύχθηκε τα τελευταία χρόνια. Ως εάν το θέμα ήταν η κατασκευή μιας μαρίνας που μπορεί να περιμένει κάποια χρόνια ακόμη.

Τέταρτον, είναι εντονότατη η διαφθορά και η αυθαιρεσία στη δημόσια διοίκηση. Για τον πολίτη αυτό σημαίνει κόστος εξυπηρέτησης για στοιχειώδεις συναλλαγές. Το κόστος αυτό δεν το πιάνουν τα νούμερα ούτε του πληθωρισμού ούτε των εισοδηματικών αυξήσεων. Το πιάνει όμως ο σφυγμός των πολιτών.

Πέμπτον, μέσω του Κτηματολογίου επιβάλλεται μια έντεχνη επιβάρυνση, που στην ουσία αποτελεί νέα φορολογία. Οχι με τα τέλη για τη διεκπεραίωση των υποθέσεων αλλά με τον φόρο που θα κληθούν να καταβάλουν όλοι, χωρίς κανένα λόγο, εκτός της ανάγκης να επιβληθεί νέα φορολογία χωρίς να εμφανίζεται ως φορολογία.

Εκτον, η επιβολή του νέου Τέλους Ακίνητης Περιουσίας, ενώ ανταποκρίνεται στις καθιερωμένες διεθνείς πρακτικές, θα επιβαρύνει από τον Σεπτέμβριο ιδιαίτερα τα μεσαία και χαμηλά εισοδήματα.

■ Επιδείνωση των προοπτικών

Το ενεργειακό και η παγκόσμια κρίση έρχονται να συνδυαστούν με ένα τέτοιο προβληματικό τοπίο. Η δύναμη της σωρευτικής επίδρασης των παραπάνω είναι ισχυρή. Και το πρόβλημα πάει πιο πέρα. Γιατί σήμερα η πιο κρίσιμη ίσως πτυχή της ανισότητας είναι η προοπτική της άνισης συμμετοχής στις ευκαιρίες που διαμορφώνονται, και, κυρίως, της άνισης κατανομής του κόστους από την όξυνση των μεγάλων προβλημάτων. *Οι νεότερες γενεές βλέπουν σήμερα να στερούνται αυτό που καμία προηγούμενη μεταπολεμική γενεά στη χώρα μας δεν στερήθηκε: την ελπίδα μιας πιο αισιόδοξης προοπτικής.* Αυτό είναι πρωτόγνωρο φαινόμενο. Περνάμε σε μια φάση επιδείνωσης των προοπτικών ολοκληρωτικά: οικονομικών, κοινωνικών, πολιτικών, περιβαλλοντικών.

Η επιδείνωση και η φτώχεια αγγίζουν και τις πολιτικές ιδέες που εκφράζονται για την αντιμετώπιση της σύνθετης νέας πραγματικότητας. Στο θέμα ανισότητα - φτώχεια αυτές εξαντλούνται στο επίδομα πετρελαίου θέρμανσης, στη μείωση του ΦΠΑ, κάποια νέα επιδόματα, και σε νεφελώματα για κοινωνικές πολιτικές.

■ Νέες μορφές κοινωνικής στήριξης

Η χώρα στη φάση που είμαστε έχει ανάγκη από πολιτικές που μπορούν να «διασφαλίσουν» (to deliver, κατά την αγγλόφωνη έκφραση), δηλαδή που σφραγίζονται από το στοιχείο της αποτελεσματικότητας στην υλοποίηση των προτεραιοτήτων τους. Στοιχείο που είναι στον αντίποδα της σημερινής πραγματικότητας. Η ικανότητα διαχείρισης των σύγχρονων προβλημάτων αποτελεί κρίσιμη προϋπόθεση για την καταπολέμηση των ανισοτήτων και της μιζέριας – σήμερα και αύριο. Μια τέτοια ικανότητα – μια τόσο καταραμένη λειτουργία, όπως ο συγχρονισμός πολιτικών αξιών και κοινωνικών αγωνιών – σε μια φάση ισχυρών συγκρούσεων για εισοδήματα, ενεργειακούς, υδάτινους ή άλλους πόρους αναγκαστικά επιβάλλει την υπέρβαση των ταμπού, της διαφθοράς, των ιδεοληψιών. Επιβάλλει την ανεύρεση νέων μορφών κοινωνικής στήριξης, όπως:

– Μια συνεχή σύγκρουση με τους μηχανισμούς και τις πολιτικές επιλογές που παράγουν παλαιές ή νέες ανισότητες, όπως αυτοί που επισημάνθηκαν πιο πάνω.

– Την προσαρμογή των πολιτικών αντιλήψεων στις νέες πραγματικότητες και στις μεταβολές των απειλών, των απειλούμενων ομάδων, των δυνατοτήτων που δημιουργούνται συνολικά για την κοινωνία.

– Την εφαρμογή πολιτικών που στην (ορθή) προσπάθειά τους να αποτρέψουν την επιδείνωση των δημοσιονομικών δεν θα θυσιάζουν τον πληθωρισμό, την αναδιανομή, τις επενδύσεις, τις κοινωνικές υποδομές, δεν θα αποδιαρθρώνουν τη λειτουργία όλων των δημόσιων-συλλογικών υπηρεσιών, ούτε θα απομακρύνουν την ελληνική κοινωνία του 2008 από τα ευρωπαϊκά πρότυπα για να τη φέρουν πιο κοντά στα βαλκανικά, από τα οποία από το 1974 και μετά πετύχαμε να απομακρυνθούμε. Οχι, γιατί κάτι τέτοιο βρίσκεται σε σύγκρουση με πολιτικές που θα εστίαζαν στις «αδύναμες κοινωνικές πραγματικότητες». Αυτό θα ήταν πολύ ιδεαλιστικό. Αλλά γιατί έτσι είναι καταδικασμένη σε αποτυχία η αποτελεσματικότητα της πολιτικής συνολικά.

Ο κ. Αναστάσιος Γιαννίτσης είναι καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών, πρώην υπουργός.

Από το κακό στο χειρότερο;

ΤΟΥ **Γ. Π. ΖΑΝΙΑ**

Σύμφωνα με τον συμβατικό ορισμό της φτώχειας (ποσοστό ατόμων με εισόδημα κάτω από το 60% ενός μέσου εθνικού εισοδήματος), μόνο η Λετονία βρίσκεται σε χειρότερη θέση από την Ελλάδα στην ΕΕ των 27 χωρών-μελών. Το 21% των Ελλήνων θεωρούνται «φτωχοί», ενώ η κατάσταση έχει οριακά χειροτερεύσει έπειτα από μια μικρή βελτίωση η οποία παρατηρήθηκε από το 2000 ως το 2005.

Το ποσοστό αυτό της φτώχειας βελτιώνεται αν λάβουμε υπόψη το υψηλό ποσοστό ιδιοκατοίκησης και αυτοκατανάλωσης που υπάρχει στην Ελλάδα, αλλά και πάλι η σχετική μας θέση στην ΕΕ λίγο αλλάζει. Αυτό οφείλεται κυρίως στην ύπαρξη πολλών χαμηλοσυνταξιούχων στην Ελλάδα, ιδιαίτερα του ΟΓΑ (κληρονομιά του πολύ μεγάλου αγροτικού τομέα που είχε κάποτε η Ελλάδα). Οι συνταξιούχοι του ΟΓΑ λαμβάνουν χαμηλές, προνοιακές κυρίως συντάξεις, που δύσκολα μπορούν να ξεπεράσουν το όριο του 60% του μέσου εισοδήματος, όσα μικροποσά από διάφορες πηγές και αν προσθέσουμε.

Θα πρέπει βέβαια να επισημανθεί ότι τα παραπάνω στοιχεία αφορούν τη σχετική φτώχεια και όχι το απόλυτο επίπεδο διαβίωσης, το οποίο έχει βελτιωθεί με τη συνεχή οικονομική ανάπτυξη της τελευταίας δεκαπενταετίας και τη βελτιωμένη κατά περιόδους κοινωνική πολιτική. Μάλιστα, ανάλυση των δύο τελευταίων Ερευνών Οικογενειακών Προϋπολογισμών δείχνει βελτίωση της απόλυτης αλλά και της σχετικής φτώχειας ανάμεσα στο 1999/2000 και στο 2004/2005.

Δυστυχώς όμως μάλλον βαδίζουμε από το κακό στο χειρότερο καθώς αναμένεται χειροτέρευση της σχετικής φτώχειας λόγω της αρνητικής οικονομικής συγκυρίας. Αυτή οφείλεται κυρίως στη διεθνή κρίση αλλά και στη χαμηλή και φθίνουσα ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας. Ετσι προσεχώς οι παρακάτω παράγοντες αναμένεται να χειροτερεύσουν την κατάσταση των φτωχών:

1) Η οικονομική ανάπτυξη αναμένεται να επιβραδυνθεί φρενάροντας τη γενική βελτίωση του βιοτικού επιπέδου αλλά και τις δυνατότητες για άσκηση κοινωνικής πολιτικής.

2) Ο πληθωρισμός έχει ήδη φτάσει σε επίπεδα της προ ΟΝΕ εποχής και αναμένεται να αυξηθεί περισσότερο ως αποτέλεσμα της αύξησης των διεθνών τιμών πετρελαίου και τροφίμων αλλά και των ελλειμματικών δομών των αγορών στο εσωτερικό. Οι υψηλοί ρυθμοί πληθωρισμού μειώνουν την αγοραστική δύναμη ιδιαίτερα των σταθερών εισοδημάτων, όπως οι μισθοί και οι συντάξεις. Επιπλέον οι οικονομικά ευπαθείς ομάδες που ξοδεύουν μεγάλο τμήμα του εισοδήματός τους για τρόφιμα και πετρέλαιο θέρμανσης θα επηρεαστούν από τις μεγάλες αυξήσεις στις τιμές των τροφίμων (ξεπέρασαν το 6% τους τελευταίους 12 μήνες) και τις πολύ υψηλότερες του πετρελαίου θέρμανσης.

3) Ο υψηλός πληθωρισμός και η διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση έχουν ήδη οδηγήσει σε αυξήσεις των επιτοκίων, ενώ και μεσοπρόθεσμα φαίνεται ότι τα επιτόκια θα παραμείνουν σε υψηλά επίπεδα. Τα υψηλά επιτόκια σε συνδυασμό με τον υπερδανεισμό των ελληνικών νοικοκυριών σε καταναλωτικά και στεγαστικά δάνεια οδηγούν στη δέσμευση ολοένα και μεγαλύτερου ποσοστού του εισοδήματος για εξυπηρέτηση του δανεισμού. Αυτό σημαίνει μικρότερο διαθέσιμο εισόδημα. Μπορεί τα νοικοκυριά τα οποία σύμφωνα με τις επίσημες στατιστικές κατατάσσονται ως φτωχά να μην είναι υπερχρεωμένα (επειδή δεν είχαν την «πολυτέλεια» να το κάνουν) αλλά πολλά νοικοκυριά στο όριο της φτώχειας νιώθουν ήδη την αναπνοή της.

Τα πράγματα, δηλαδή, δεν είναι ευοίωνα και θα μπορούσαν να ήταν χειρότερα αν δεν ήμασταν στην ΟΝΕ. Δεν είναι ίσως προσφιλές να υπερασπιστείς την ΟΝΕ μέσα σε μια τέτοια συγκυρία αλλά η αλήθεια είναι πως οι επιπτώσεις της διεθνούς κρίσης σε μια Ελλάδα εκτός ΟΝΕ θα ήταν πολύ χειρότερες, με διαρκείς υποτιμήσεις του εθνικού νομίσματος, ακόμη υψηλότερο πληθωρισμό και πιθανόν χαμηλότερη οικονομική ανάπτυξη.

Τι μπορεί να γίνει για να προληφθούν πιο ακραίες μορφές φτώχειας και να μετριαστούν (αν όχι αποφευχθούν) οι επιπτώσεις της: μεταρρυθμίσεις (που τις ακούμε αλλά δεν τις βλέπουμε και σε κάθε περίπτωση χρειάζονται χρόνο για να επιδράσουν) και εισοδηματικές μεταβιβάσεις. Οι πρώτες πρέπει να εξουδετερώσουν τις απώλειες ανταγωνιστικότητας, εφόσον οι τιμές στην Ελλάδα αυξάνονται πιο γρήγορα αλλά δεν αντισταθμίζονται από υποτιμήσεις του εθνικού νομίσματος. Οι δεύτερες είναι άμεσης προτεραιότητας βραχυχρόνια αλλά και απαραίτητες μακροχρόνια για τη διατήρηση της κοινωνικής συνοχής, σε συνδυασμό με μέτρα ενθάρρυνσης συμμετοχής στην αγορά εργασίας. Υπάρχει βέβαια στην Ελλάδα ένα πρόβλημα ταυτοποίησης των πλέον ευπαθών ατόμων εφόσον τα προσωπικά εισοδηματικά στοιχεία είναι ατελή, αλλά σίγουρα υπάρχουν ομάδες αποδεδειγμένα φτωχές και θα αποτελέσουν την πρόκληση για τους κυβερνώντες προσεχώς.

Ο κ. Γιώργος Π. Ζανιάς είναι καθηγητής του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών.

Πορεία διαμαρτυρίας συνταξιούχων στο κέντρο της Αθήνας. Οι συνταξιούχοι του ΟΓΑ λαμβάνουν συντάξεις που δύσκολα μπορούν να ξεπεράσουν το όριο του 60% του μέσου εισοδήματος

Μια «ανήθικη» παραδοχή

ΤΟΥ **Θ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΥ**

Η απειλή του φαινομένου της φτώχειας και στον ελληνικό χώρο καταγράφεται μέσα από ένα πλήθος στατιστικών στοιχείων που βλέπουν κατά καιρούς το φως της δημοσιότητας. Ελληνικές και ευρωπαϊκές στατιστικές έρευνες, περιοδικές έρευνες της κοινής γνώμης ιδιωτικών εταιρειών και δημοσκοπήσεις υπογραμμίζουν σταθερά και με έντονο τρόπο ότι η φτώχεια διογκώνεται στη χώρα μας. Ανεξάρτητα από τα επιμέρους συμβατικά κριτήρια που χρησιμοποιεί κανείς για να μετρήσει τη φτώχεια (το 60% του μέσου εισοδήματος), όλα τα αποτελέσματα υπογραμμίζουν με διαφορετικό τρόπο και από διαφορετικές οπτικές την επέλευση του κινδύνου. Σταχυολογούμε ορισμένες διαπιστώσεις αυτών των μετρήσεων και ερευνών: το 1/3 των Ελλήνων ζει με λιγότερο από 470 ευρώ μηνιαίως, ενώ το 1/5 των παιδιών ζει κάτω από το όριο της φτώχειας. Περίπου 18.000 άτομα σιτίζονται από συσσίτια της Εκκλησίας και των δήμων. Τα μεγαλύτερα ποσοστά φτώχειας αφορούν τους ηλικιωμένους άνω των 65 ετών, τους άνεργους και τους νέους. Αυξάνει ο αριθμός των φτωχών εργαζομένων, καθώς πλησιάζει το ½ εκατομμύριο.

■ Ο φόβος...

Ωστόσο, πέρα από αυτούς τους αριθμούς, τους οποίους μπορεί να αμφισβητήσει κανείς, το πλέον δηλωτικό του φαινομένου είναι ο φόβος για τον κίνδυνο της φτώχειας που καταγράφεται στις έρευνες της κοινής γνώμης. Το 2007 σε έρευνα της Κάπα Research το 60% των πολιτών δήλωναν ότι ζουν με τον φόβο της φτώχειας, ενώ το 50% αυτών ότι φοβούνται τα τυχαία γεγονότα που πιθανόν να τους φέρουν σε κατάσταση φτώχειας. Το εντυπωσιακότερο όμως είναι ότι σχεδόν τα 2/3 των ερωτηθέντων πολιτών πιστεύουν ότι οι κοινωνικές ανισότητες και η φτώχεια θα αυξηθούν στο μέλλον. Είμαστε δηλαδή μια κοινωνία που δεν ζει απλώς σε ένα περιβάλλον κινδύνων, αλλά μια κοινωνία που ζει με φόβους. Είμαστε τελικά μια κοινωνία που φοβάται.

Οι φόβοι αυτοί εστιάζονται κυρίως στην αύξηση της σχετικής φτώχειας. Αν και η απόλυτη φτώχεια δείχνει όλο και πιο πολύ το σκληρό πρόσωπό της στην καθημερινότητα, με τους αστέγους, τους ζητιάνους κ.ά. να αυξάνουν, η προϊούσα έκπτωση των μεσαίων στρωμάτων, η ανεργία των νέων, η διεύρυνση της φτώχειας στους ηλικιωμένους, παραπέμπουν στη διόγκωση της σχετικής φτώχειας, δηλαδή στην αδυναμία πολλών οικογενειών και κοινωνικών στρωμάτων να ικανοποιήσουν τις ανάγκες που απορρέουν από το δεδομένο κοινωνικό και πολιτισμικό πλαίσιο της εποχής μας. Ανάγκες τις οποίες κάλυπταν ικανοποιητικά σε κάποια προηγούμενη περίοδο. Η αύξηση της σχετικής φτώχειας αποτελεί πλέον δυναμίτη στα θεμέλια της κοινωνικής συνοχής και της κοινωνικής ανάπτυξης, γεγονός που υποδηλώνει τις μεγάλες αλλαγές που επέρχονται και στο πολιτικό σκηνικό.

■ ...οι αιτίες και...

Και πάλι με στοιχεία των ερευνών της κοινής γνώμης, η μεγάλη πλειονότητα των Ελλήνων συνδέει τον κίνδυνο της φτώχειας με τη συγκυρία. Τα μεγάλα εξωτερικά ρεύματα της παγκοσμιοποίησης, της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, του ανταγωνισμού των ξένων οικονομιών, της μετανάστευσης θεωρούνται ως βασικές αιτίες αλλαγής των όρων ζωής τους. Αυτά τα ρεύματα προκαλούν εσωτερικές αντιδράσεις που μειώνουν την οικονομική και κοινωνική προστασία που απολάμβαναν τα εργαζόμενα και μεσαία στρώματα μέχρι πρόσφατα. Η αύξηση της τιμής του πετρελαίου, η αστάθεια των χρηματιστηρίων, η διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση, η αύξηση των επιτοκίων εντείνουν την οικονομική ανασφάλεια και τους φόβους, αλλά ταυτόχρονα μειώνουν τα εισοδήματα και το επίπεδο της ευημερίας των πολιτών. Από την άλλη, οι νέες θέσεις εργασίας, τα νέα μεσαία στρώματα δεν παράγουν κάποια οικονομική και κοινωνική δυναμική που θα μπορούσε να μεταβάλει το κλίμα και να μετουσιωθεί σε μια συνολική οικονομική και κοινωνική αισιοδοξία.

■ ...η αντιμετώπιση

Ιστορικά, η σημερινή αντιμετώπιση του προβλήματος της φτώχειας διεκδικεί μεταξύ άλλων μια μεγάλη πρωτοτυπία. Η φτώχεια δεν διαπιστώνεται a posteriori ως γεγονός όπως την επαύριον της βιομηχανικής επανάστασης, αλλά προαναγγέλλεται a priori ως εξέλιξη. Διεθνείς Οργανισμοί, όπως το ΔΝΤ και η Παγκόσμια Τράπεζα, επιχειρούν προβλέψεις, εκπονούν προγράμματα με μελλοντικές προβλέψεις και δημιουργούν ταμεία για την καταπολέμηση της φτώχειας. Μεγάλες επιχειρήσεις με αίσθημα αυτοκριτικής πλέον ανακαλύπτουν την κοινωνική τους ευθύνη και δημιουργούν δίκτυα για την καταπολέμηση της φτώχειας. Εθνικές κυβερνήσεις, όπως η ελληνική, αναγγέλλουν και θεσμοθετούν ειδικά ταμεία για την καταπολέμηση της φτώχειας. Παράλληλα με όλα αυτά, αμφισβητούνται άκριτα οι κλασικές δομές κοινωνικής προστασίας που μετρίαζαν τις κοινωνικές ανισότητες και τη φτώχεια, ενώ παραμελείται ο στόχος των διεθνών ρυθμίσεων και της αναπτυξιακής βοήθειας που θα μπορούσαν να εξασφαλίσουν εργασιακά και κοινωνικά δικαιώματα σε όλο τον κόσμο.

Βέβαια, αυτές καθεαυτές οι προβλέψεις και όλα τα σχετικά προγράμματα είναι επωφελή και χρήσιμα. Είναι όμως και ανησυχητικά για τον μέσο άνθρωπο, διότι αναφέρονται σε μια παραδοχή: ότι η φτώχεια είναι η μοίρα ενός τμήματος των συνανθρώπων μας τόσο παγκοσμίως όσο και στην Ελλάδα. Και αυτή η παραδοχή είναι βαθύτατα ανήθικη. Είναι μια παραδοχή που αποτελεί στίγμα για τον σύγχρονο υλικό και πνευματικό πολιτισμό μας, καθώς αμφισβητεί ευθέως αξίες και δικαιώματα στα οποία αυτός ο πολιτισμός στηρίζεται. Η καταπολέμηση της φτώχειας όμως πρέπει να αναζητηθεί σε πολιτικές και οράματα πέρα από τις δομές που την παράγουν, διότι τελικός σκοπός μιας δίκαιης κοινωνίας πρέπει να είναι η προάσπιση της ανθρώπινης αξιοπρέπειας.

Ο κ. Θεόδωρος Σακελλαρόπουλος είναι καθηγητής του Παντείου Πανεπιστημίου.